

Drobný nález mincí u Mžan (okr. Hradec Králové)

Vojtěch Brádle

Abstract: A Minor Coin Find from Mžany (Hradec Králové District)

Three silver coins were found during a metal detector survey in the cadastral territory of Mžany. These were issues of Swidnica and Passau minted between 1516 and 1519.

Keywords: Mžany; Swidnica; Passau; half-groschen; batzen; coin find

Při detektorové prospekci se Davidu Richterovi podařilo 18. června 2021 v lese na okraji katastrálního území Mžany (okr. Hradec Králové) objevit trojici stříbrných mincí. Ražby byly nalezeny jednotlivě rozprostřené na ploše cca 1 m² (okolí bodu GPS: 50°16'40"N; 15°39'33"E). Původně se nacházely v hloubce přibližně 15 cm. Důvodem zájmu nálezce o toto místo byly dvě úvozové cesty, vzdálené od sebe zhruba 3 m. V prostoru mezi nimi pak k objevu došlo. Následné hledání v okolí žádné další ražby nepřineslo. Zároveň nebyly objeveny nějaké jiné artefakty, které by s danou trojicí mincí (obr. 1) mohly souviset.¹

SLEZSKO, Ludvík Jagellonský (1516–1526)

Mincovna: *Svidnice*, mincmistr Paul Monau st.

AR půlgroš 1518

Lit.: *Friedensburg 1888*, s. 259, č. 713, var. opisu; *Paszkiewicz 2021*, s. 277, č. 1.49a, var. opisu.

1. 0,507 g; průměr min./max. 18,4/18,9 mm (soukromá sbírka)

PASOV, biskupství, Wigileus Fröschl von Marzoll (1500–1517)

Mincovna: *Passau*, mincmistr Wolfgang Degenseer

AR batzen 1516

Lit.: *Kellner 1958*, s. 87, č. 47 nebo 48; *Kellner 1997*, s. 120, č. 60 nebo 61; *Nicol 2011*, s. 860, č. MB# 29.

2. 2,608 g; průměr min./max. –/25,9 mm; zbytky koroze, mírně ohnutý (soukromá sbírka)

¹ Rád bych na tomto místě poděkoval nálezci D. Richterovi (Gandalf75) za umožnění prohlídky souboru mincí a sdělení přesných nálezových okolností.

PASOV, biskupství, **Arnošt Bavorský** (1517–1540)

Mincovna: *Pasov*, mincmistr Wolfgang Degenseer

AR batzen 1519

Lit.: *Kellner 1958*, s. 92, č. 59; *Kellner 1997*, s. 125, č. 74; *Nicol 2011*, s. 860, č. MB# 33.

3. 2,603 g; průměr min./max. –/25,6 mm; zbytky koroze, částečně lehce olámaný okraj, mírně ohnutý (soukromá sbírka)

Obr. 1. Mžany – nález mincí (čísla odpovídají katalogu; 1,5:1; foto M. Beneš).

Všechny nalezené mince byly vyraženy v krátkém časovém rozmezí ve 2. desetiletí 16. století. Svidnický půlgroš Ludvíka Jagellonského (1516–1526) s letopočtem 1518 doplňuje dvojice pasovských batzenů z let 1516 a 1519. Mladší z nich má sice nepatrně olámaný okraj, ale jinak jsou mince zachovány v dobrém stavu. Pro-

tože v jejich okolí nebyly žádné další ražby nalezeny, můžeme předpokládat, že tento malý soubor reprezentuje patrně ztrátový materiál, snad související s existencí soudsedních úvozových cest. K pravděpodobné ztrátě mohlo vzhledem k nejmladší minci dojít nejdříve v roce 1519. Podle malé ořetlosti a celkově dobrého stavu se nezdá, že by obíhaly po delší období, než se do půdy dostaly.

Problematické Ludvíkových svídnických půlgrošů, a to včetně dobových napodobenin a padělků, nedávno věnoval pozornost Borys Paszkiewicz.² Autor ve své práci tuto minci hodnotí jako královskou, a nikoliv městskou, jak bývala v české numismatické literatuře dříve běžně uváděna.³ Pro ročník 1518 zmiňuje tři základní varianty (č. 1.49a–c), které se liší podobou znamének na začátku opisů na aversu a reversu. Exemplář nalezený v lese u Mžan náleží k variantě 1.49a, pro niž je charakteristické znaménko ve formě růžice na obou stranách. Od popisu mince v citované publikaci se tento konkrétní kus odlišuje použitím dvojice kroužků jako ostatních rozdělovacích znamének na aversu a také před letopočtem na reversu. Písmena „N“ mají na obou stranách tvar „N“. Detailnější přehled opisových variant bychom našli ve staré práci Ferdinanda Friedensburga. Mžanský exemplář však není totožný s žádnou z nich.⁴

Podle Petra Vorla se svídnický půlgroš dočkal ve 20. letech 16. století velkého rozšíření v Čechách a stal se „jednou z typických mincí českého peněžního oběhu té doby“.⁵ V rámci staršího rozboru oběživa z let 1500–1530 na podkladě do dané doby datovaných nálezů ovšem bylo v českých zemích zaznamenáno pouze sedm ražeb svídnické provenience, což při celkovém počtu 12 839 hodnocených mincí tvořilo zanedbatelný podíl ve výši 0,054 %.⁶ To sice poněkud relativizuje předchozí vyjádření o velkém rozšíření tamních Ludvíkových půlgrošů v samotných Čechách, ale je třeba si uvědomit, že jejich ražba byla zahájena teprve v roce 1517 a v řadě nálezů se tak objevit ani nemohly. Roli při nižší míře tezaurace svídnických půlgrošů mohla hrát i jejich určitá nevhodnost k tomuto účelu, a to vzhledem k jejich přijímání v nižší hodnotě než jako půlky groše.⁷ Podle rozhodnutí z roku 1532 měly být brány (stejně jako polské půlgroše) za dva a půl bílého peníze.⁸ Daný pramen ukazuje, že jejich rozšíření v Čechách muselo být značné, neboť jinak by jim pozornost prakticky jistě věnována nebyla.⁹

Za spolehlivě prokazatelný můžeme považovat fakt, že svídnické půlgroše Ludvíka Jagellonského byly na našem území dále používány ještě poměrně dlouhou dobu. Ze samého závěru 16. či 1. poloviny 17. století známe celou řadu depotů

² Paszkiewicz 2021, s. 167–177, 276–282, č. 1.45–1.66; zde odkazy na starší literaturu.

³ Srov. níže příklady jednotlivých nálezů s jejím výskytem. Obecněji např. Vorel 2004, s. 99.

⁴ Friedensburg 1888, s. 259, č. 713a–k.

⁵ Vorel 2004, s. 99.

⁶ Nemeškal 1962, s. 200.

⁷ Vorel 2004, s. 99.

⁸ Smolík 1971, s. 61.

⁹ Z tohoto důvodu je poněkud paradoxní, že ve statisticky rozebraných nálezech z let 1540–1550 nebyl výskyt svídnických mincí vůbec zaznamenán. Obsaženy však byly ve skupině nálezů, která kvůli nedostatečným informacím nemohla být početně vyhodnocena. Viz Šimek 1964, s. 34–35.

z Čech i Moravy, které je (přirozeně v různé míře) obsahovaly. Jen zcela namátkově lze zmínit soubory z Chelčic (ukryt po roce 1596; 2 ks),¹⁰ Turnova (ukryt nejdříve 1617; 104 ks),¹¹ Rohozné (ukryt asi 1619; 36 ks)¹² nebo Chlumce nad Cidlinou (ukryt nejdříve 1642; 15 ks).¹³ Relativně častější výskyt svídnických ražeb v reprezentativním vzorku mincovních nálezů z období třicetileté války (1618–1648) se odrazil v zařazení Svídnice mezi silně zastoupené emitenty.¹⁴ Ze souborů ukrytých po skončení uvedeného válečného konfliktu však Ludvíkovy svídnické půlgroše definitivně mizí a jejich výskyt v nich byl víceméně sporadický.¹⁵

Výše citovaný rozbor oběživa v letech 1500–1530 zmiňuje také přítomnost ražeb pasovského biskupství. Kvůli pouhým třem exemplářům však byly ve studovaném souboru zastoupeny ještě méně než mince ze Svídnice. Jejich podíl činil jenom 0,025 %.¹⁶ Dle statisticky vyhodnotitelných nálezů z let 1540–1550 byly ražby z Pasova také zaznamenány pouze v malém počtu (6 ks z celkových 3169 ks; 0,189 % daného souboru).¹⁷ Naopak v rámci podobného rozboru, jenž byl zaměřen na nálezo-ový materiál z 2. poloviny 16. století, byly ražby této provenience doloženy zřetelně více (101 ks z celkových 10 732 ks; 0,94 % daného souboru).¹⁸ Nemaleou část pasovských mincí v českých a moravských nálezech tvoří ovšem jiné nominály než batzeny, které byly objeveny u Mžan. Již v souvislosti s Ludvíkovými půlgroši jmenovaný depot z Chelčic obsahoval 18 pasovských ražeb, z toho Wigileus Fröschl von Marzoll (1500–1517) – 4 ks a Arnošt Bavorský (1517–1540) – 13 ks. Ve všech případech se ale jednalo o feniky.¹⁹ Trojici feniků Arnošta Bavorského obsahoval rovněž nález z Prachatic (ukryt nejdříve 1608), jehož součástí bylo i šest půlgrošů ze Svídnice.²⁰ Jmenovat bychom mohli další příklady podobných souborů.

Nás však zajímá v první řadě výskyt batzenů. I s nimi se v malé míře setkáváme. Dobou ukrytí je mžanskému souboru blízký poklad z Tábora (ukryt 1525), jenž obsahoval jeden batzen Arnošta Bavorského (a také jeden svídnický půlgroš Ludvíka Jagellonského).²¹ Čtyři Arnoštovy ražby stejného nominálu, kromě jiných pasovských mincí, známe z depotu z Třeštice (ukryt po roce 1533).²² Dva batzeny Wigilea Fröschla se vyskytly v nálezu z Čisté, k jehož ukrytí došlo nejdříve v roce 1545 a který patří do skupiny souborů, jež zároveň obsahovaly mince ze Svídnice.²³ Díky

¹⁰ Nemeškalová-Jiroudková – Michálek – Nemeškal 1986, s. 81–189, samotné svídnické ražby viz s. 104–105, č. 737–738 a s. 146.

¹¹ Peukert 1964, s. 240–241.

¹² Hladík 1970, s. 196–199.

¹³ Šůla 1979, s. 427–438.

¹⁴ Kostlán 1986, s. 207, tab. VI a s. 208, pozn. 58. Je třeba dodat, že citovaná tabulka obsahuje souhrn všech svídnických mincí a nejedná se tedy jen o půlgroše Ludvíka Jagellonského.

¹⁵ Příkladem nálezu z 2. poloviny 17. století, který ještě obsahoval rozebíraný nominál, je depot z Poběžovic (ukryt po roce 1673; 1 ks). K němu viz Nohejlová 1932, s. 133–134 a Řípa 1936, s. 150–151.

¹⁶ Nemeškal 1962, s. 200.

¹⁷ Šimek 1964, s. 34.

¹⁸ Šimek 1972, s. 14.

¹⁹ Nemeškalová-Jiroudková – Michálek – Nemeškal 1986, s. 119, č. 1195–1211 a s. 162.

²⁰ Chvojka 1986, s. 295–296.

²¹ Krajčíc – Chvojka 2007, s. 132, inv. č. 11 858, s. 254, inv. č. 16 801 a s. 283–284.

²² Hladík 1986, s. 290–291.

výskytu svídnických ražeb byl zmíněn depot z počátku třicetileté války z Rohozné, který zahrnoval také jeden Arnoštův batzen.²⁴

Ačkoliv uvedený přehled výskytu svídnických půlgrošů a pasovských batzenů nelze v žádném případě přijímat jako vyčerpávající a jedná se jenom o příklady daných mincí v nálezech na našem území, jasně ukazuje, že zde tyto ražby byly používány a stávaly se součástí tezaurovaných hotovostí. V tomto směru by materiál z Mžan nebyl nijak ojedinělý. Přítomnost dvou pasovských ražeb v souboru tvořeném pouhou trojicí mincí je ovšem nezvyklá.

Literatura

- Friedensburg, F. 1888:* Schlesiens Münzgeschichte im Mittelalter. Theil II. Münzgeschichte und Münzbeschreibung. Codex diplomaticus Silesiae 13. Breslau.
- Hladík, B. 1970:* Nález mincí z počátku třicetileté války v Rohozné, okres Jihlava. Numismatický sborník 11, s. 196–199.
- Hladík, B. 1986:* Nález mincí z první poloviny 16. století v Třešticích. Numismatický sborník 17, s. 290–291.
- Chvojka, J. 1986:* Nález mincí v Prachaticích. Numismatický sborník 17, s. 295–296.
- Kellner, H.-J. 1958:* Die Münzen der niederbayerischen Münzstätten. Bayerische Münzkataloge 2. Grünwald bei München.
- Kellner, H.-J. 1997:* Die Münzgeschichte des Hochstifts Passau. Ein Katalog der Münzen und Medaillen. Süddeutsche Münzkataloge 6. Stuttgart.
- Kostlán, A. 1986:* Nálezy mincí českého prostředí z období třicetileté války jako historický pramen. Příspěvek k aplikaci matematických metod při rozboru historických hromadných pramenů pozdního feudalismu. Numismatický sborník 17, s. 191–236.
- Krajč, R. – Chvojka, J. 2007:* Tábořský poklad. Archeologický výzkum domu čp. 308. Tábor.
- Nemeškal, L. 1962:* K struktuře oběživa v letech 1500–1530 v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (Rozbor nálezů mincí). Numismatický sborník 7, s. 193–214.
- Nemeškalová-Jiroudková, Z. – Michálek, J. – Nemeškal, L. 1986:* Nález mincí tolarového údobí v Chelčicích, o. Strakonice. Numismatický sborník 17, s. 81–189.
- Nicol, N. D. 2011:* Standard Catalog of German Coins. 1501–Present. 3rd Edition. Iola.
- Nohejlová, E. 1932:* Nález v Poběžovicích. Numismatický časopis československý 8, s. 133–134.
- Paszkiwicz, B. 2021:* Silesiorum moneta, czyli mennictwo śląskie w późnym średniowieczu (1419–1526) z katalogiem monet śląskich, kłodzkich i lużyckich z lat 1327–1526. Warszawa – Wrocław.
- Petrtyl, J. 1966:* Nález mincí z první poloviny 16. stol. v Čisté na Litomyšlsku. Numismatický sborník 9, s. 250–253.
- Peukert, K. 1964:* Nález mincí v Turnově r. 1959. Numismatický sborník 8 (1963–1964), s. 240–241.
- Řípa, V. 1936:* Nález v Poběžovicích. Numismatický časopis československý 11–12 (1935–1936), s. 150–151.

²³ *Petrtyl 1966*, s. 250–253.

²⁴ *Hladík 1970*, s. 198.

Smolík, J. 1971: Pražské groše a jejich díly (1300–1547). Praha (reprint práce z roku 1894 s doplňky K. Castelina a I. Pánka).

Šimek, E. 1964: Nálezy mincí v českých zemích z let 1540–50 (Příspěvek k otázce oběživa v 16. století). Numismatické listy 19, s. 33–39.

Šimek, E. 1972: Česká mince v peněžním oběhu 2. poloviny 16. století. Studie ČSAV 5. Praha.

Šůla, J. 1979: Dva tolarové nálezy z okolí Chlumce nad Cidlinou. Numismatický sborník 15 (1977–1978), s. 427–440.

Vorel, P. 2004: Od pražského groše ke koruně české. Průvodce dějinami peněz v českých zemích. Praha.

Summary

A Minor Coin Find from Mžany (Hradec Králové District)

Three silver coins were found during a metal detector survey by David Richter on June 18th 2021 in a wood on the border of the Mžany cadastral territory. These were one Swidnica half-groschen 1518 of Louis Jagiellon (1516–1526) and two Passau batzens of Wigileus Fröschl von Marzoll (1500–1517) and Ernest of Bavaria (1517–1540). No other coins were found in the surrounding area. Thus, it can be assumed that this minor assemblage represents lost coins probably related to the near hollow paths.

PhDr. Vojtěch Brádle
Muzeum východních Čech v Hradci Králové
Eliščino nábřeží 465
500 03 Hradec Králové
v.bradle@muzeumhk.cz